

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI

SÖZLEŞMESİ AÇISINDAN

SUÇA İTİLMİŞ ÇOCUĞUN HAKLARINA

BİR BAKIŞ ve BİR ÖNERİ

Mustafa SALDIRIM

Samsat C. Savcısı

GİRİŞ

Çocuk hakları alanında ilk adım 1924 tarihinde Milletler Cemiyeti döneminde Cenevre’de beş ilkedden oluşan bir bildirge ile atılmıştır. Bu bildirge daha sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından benimsenerek 20 Kasım 1959 tarih ve 1386 (XIV) sayılı kararı dönüştürüldü. Uluslararası Çocuk Yılı kabul edilen 1978’de Polonya, 1959 tarihli Genel Kurul kararına dayanarak Birleşmiş Milletler’e Çocuk Hakları Üzerine Bir Sözleşme Taslağı sundu. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu içinde bir çalışma gurubu 1987’ye kadar süren çalışmalar sonunda sözleşme hazırlıklarında ilerleme sağlandı. Taslak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi’nin 30 uncu Yıldönümü olan 1989’da Genel Kurul’a sunuldu ve 20 Kasım 1989’da kabul edildi.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye adına 14.09.1990 tarihinde imzalanmış, 9 Aralık 1994 tarihinde 4058 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş ve Bakanlar Kurulu tarafından 23 Aralık 1994 tarihinde 94/6423 sayılı kararla onaylanarak 27 Ocak 1995 gün ve 22184 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Dünya çocuklarının haklarının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan bu Sözleşme ile çocuk hakları konusunda evrensel standartlar getirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye, Sözleşmeyi imzalamakla bir takım yükümlülükler altına da girmiş bulunmaktadır. Sözleşmenin bazı hükümleri doğrudan doğruya uygulanabilir olduğu halde, Sözleşmede yer alan bazı hükümlerin uygulanabilmesi için yeni yasal düzenlemeler yapmak gerekecektir. Diğer taraftan mevzuatımızda yer alan sözleşmeye aykırı bazı hükümlerin de yürürlükten kaldırılması zorunludur. Biz bu çalışmamızda suça itilmiş çocuğun haklarına Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi açısından bakacağız.

A. SOSYAL AÇIDAN SUÇ OLGUSU

Suç olgusu tarih boyunca tüm toplumlarda yaşanan sosyal bir olgudur. Toplumsal değişme ve gelişmeye bağlı olarak, suçların algılanış biçimi, suç türleri, suç işleyen bireye karşı gösterilecek yaklaşımlar da değişmektedir. Önceleri suç işleyen bireyler, kötü, saldırgan olarak görülmekte, bu nedenle toplum dışına itilmekte, çok katı cezalara maruz kalmakta iken ve suç işleyen bireyin hakkından söz edilmezken, çağımızda suç işleyen bireye yönelik daha modern ve insan onuruna yakışan yaklaşımlar sergilenmeye başlanmıştır. Artık kasıtlı veya taksirli olarak, hukuk kurallarına uymayıp suç işleyen bireyin de yaşadığı toplumun bir parçası olarak görülmesi, insan olmalarından dolayı bazı hakları olduğu bilinci toplumlarda

yerleşmeye başlamıştır. Bu anlayış değişikliği, toplumların suç nedenleri konusundaki düşüncelerinin değişmesi ile bağlantılıdır. Önceleri suçu işleyen birey suç ile ilgili olarak tek başına ele alınmakta ve tüm sorumluluğun ona ait olduğu düşünülmekteyken, bugün bireyi suça yönelten nedenler pekçok faktörle açıklanmaya çalışılmaktadır. Toplumlar da artık içlerinde bulunan suç işlemiş bireylerden sorumluluk duymaktadırlar.

Konuyla ilgili çalışma yapan diğer yazarlardan farklı olarak “suçlu çocuklar”(1) veya “çocuk suçlular”(2) ifadesi yerine “suça itilmiş çocuklar” ifadesini kullanmayı daha uygun buluyoruz. Hukuksal bir olay olduğu kadar aynı zamanda toplumsal bir olay da olan suç, çoğu zaman çeşitli etkenlerin meydana getirdiği uygunsuz sosyal ortamların ürünüdür. “Suçu cemiyet hazırlar, fert işler” şeklindeki Alfieri’nin sözü çocuk yaşta olmayan suçlular bakımından biraz iddialı olarak kabul edilse bile suça itilmiş çocuklar için çok yerinde bir saptamadır.(3), Bakım ve korunmaya muhtaç, fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin tamamlayamamış, toplumun onları eğitmekle yükümlü olduğu çocukların suç işlediklerinden değil ancak toplumun onları suça ittiğinden sözedilebilir.

B- ÇOCUK MAHKEMELERİNİN KURULUŞU, GÖREV VE YARGILAMA USULLERİ HAKKINDA KANUNA GÖRE SUÇA İTİLMİŞ ÇOCUĞUN HAKLARI

1 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe giren 7 Kasım 1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile suça itilmiş çocukların muhakemesi için ayrı bir yargılama usulü kabul edilmiş ve çocuk suçluluğu ile ilgili çok önemli bir adım atılmıştır. Bu Kanunun 1 inci maddesinde her ilde ve merkez nüfusu 100.000’in üzerinde olan ilçelerde çocuk mahkemelerinin kurulması, bu mahkemelerde görev yapacak hâkimlerin, suça itilmiş çocukların yargılanmasını gerekli şekilde yapabilmeleri ve onların suç işlemelerinin altında yatan nedenleri daha iyi saptayıp değerlendirebilmeleri için işin mahiyetinin gerektirdiği bazı niteliklere sahip olması, Kanunun 30 uncu maddesinde mahkeme nezdinde çocukların yargılanması sırasında yardımcı olmak üzere yeteri kadar sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog veya psikiyatrin görevlendirilmesi ve bu şekilde çocuk mahkemelerinin alışılmışın ötesinde çocuk yargılanmasının gerektirdiği bir kadroya sahip olması öngörülmüştür.

Kanunun 44 üncü maddesinde hakkında tedbir kararı uygulanmasına karar verilen küçükler hakkında, bu tedbirin uygulanmasına özgü resmi kurumların oluşturulması, bu çocukların infazdan sonraki durumlarının nasıl bir düzene konulacağı, eğitimi güç olan çocukların nasıl eğitileceği, küçüklerin işe yerleştirilmesi ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.

Suçta itilmiş çocuklar hakkındaki soruşturma Cumhuriyet Savcıları tarafından yapılır. (m.19/1) Fiiili işlediği zaman onbir yaşını bitirmemiş olanlar ile onbeş yaşını bitirmemiş sağır ve dilsizlere ceza verilmesi Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile yasaklandığından bu kişiler suç nedeniyle yakalanamaz. Ancak fiil Kanunen bir seneden fazla hapis cezasını veya daha ağır bir cezayı gerektiren bir cürüm ise kimlik ve suç tespiti amacıyla yakalama yapılabilir. Kimlik tespitinden hemen sonra küçük serbest bırakılır. Suç tespitinde küçük hiçbir suretle kullanılmaz (Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği).(4) Küçüklerle ilgili işlemler mümkün olduğu ölçüde sivil kıyafetli görevliler tarafından yerine getirilir. Küçüklerle kelepçe takılmaz. (Yönt.M. 18/c- 10)

Dava açılması üzerine kollektif bir faaliyet olan muhakeme başlar. Suça itilmiş çocukların durumu gözönüne alındığında bu muhakemenin büyüklerinkinden farklı olması bir zorunluluktur.

2253 sayılı Yasaya göre çocukların muhakemesinde şikayetin geri alınmasının kamu davasını düşürmemesi, şahsî dava açılmaması, aşağı haddi üç yılı aşmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlardan dolayı tutuklama kararı verilememesi, yargılamanın gizli yapılması ve hükmün dahi gizli tefhim edilmesi (m.12,19,23,24,25) gibi farklılıklar dışında genel kuralların uygulanması esastır. (m.18)

Çocuk mahkemelerinde yargılanacak olan çocuklar onbeş yaşını doldurmamış olanlardır. Bunlar da iki ayrı guruba ayrılmıştır.

1- 11-15 yaş grubu arasında olanlar : Bu gruba giren çocuklardan işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilecek durumda olanlar, yasada o eylem için öngörülen cezanın 1/3'ü ile cezalandırılır. Eğer çocuk işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayamıyorsa hakkında 10 uncu maddedeki tedbirler uygulanabilir.

2- 11 yaşından küçük gruba girenler : 11 yaşından küçük olanlara ise sadece tedbir uygulanır. Bunlara ceza verilmez. (M.10)

Çocuk mahkemeleri sadece suça itilmiş çocukların davalarına bakmaz. Beden, ruh, ahlak gelişimleri veya şahsî güvenlikleri tehlikede olan, anne ve babasına karşı ağır itaatsizliklerde bulunan küçükler hakkında da veli, vasi veya bakmakla yükümlü olduğu kişi veya savcının isteğiyle 10 uncu maddede yazılı veya diğer Kanunlarda gösterilen tedbirler alınabilir.

C. ÇOCUK HAKLARINA DAİR BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ İLE 2253 SAYILI YASANIN KARŞILAŞTIRILMASI

1- Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 1 inci maddesine göre “Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan Kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar herkes çocuk sayılıdır.” 2253 sayılı Yasaya göre ise 15 yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara çocuk mahkemelerinde bakılır. (m.6) Bu husus Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye uygun değildir. Diğer taraftan 1997 tarihli Ceza Kanunu Öntasarısında da yaş hadleriyle ilgili ilginç düzenlemeler ve tanımlamalar da getirilmiştir. Tasarının 101 inci maddesinin son fıkrasına göre “Bu kısımdaki hükümlerin uygulanmasında küçük deyiminden, suçun işlediği sırada onaltı yaşını bitirmiş olup onsekiz yaşını doldurmamış bulunanlar; çocuk deyiminden ise, oniki yaşını doldurmuş onaltı yaşını bitirmemiş olanlar anlaşılır.” Maddeden anlaşıldığı üzere tasarıyla çocuk sayılma yaşı onbeşten onaltıya, sorumluluk yaşı da onbirden onikiye çıkarılmaktadır. Değişiklik gerekçesinde bu değişikliğin temelinde bulunması gereken istatistik ve bilimsel sebeplerin açıklanması yerine yaş sınırını değiştirmenin önemli bir değişiklik olduğundan sözedilmekle yetinilmiştir. Halbuki ceza ehliyeti açısından sözleşmede asgarî bir yaş belirtilmemiştir. Sözleşmenin 40/3-a maddesi uyarınca sözleşmeye taraf devletlere sadece Ceza Yasasının ihlâli konusunda asgari bir yaş sınırı belirleme yükümlülüğü yüklenmiştir. Bu açıardan bakıldığında tasarının yaş hadlerini hangi standartlara göre tespit ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca cezaî hükümlerin uygulanması açısından çocuk sayılma yaşının 18'e çıkarılmamış olmasını da insan hakları açısından bir eksiklik olarak görüyoruz.

2- Sözleşmenin 12 nci maddesinin 2 nci bendine göre “...çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idarî kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa özellikle sağlanacaktır. Bizim hukukumuzda 2253 sayılı Yasada yer alan ayrıksı hükümler dışında CMUK’a göre yargılama yapıldığından bu yasaya bakmak gerekir. CMUK’un 138 inci maddesine göre 18 yaşını bitirmeyen sanıklara talepleri olmasa dahi müdafii tayini gerektiğinden bu hususta sözleşmeye aykırılık bulunmadığı gibi sözleşmede öngörülenin de ötesinde çocuklara hukuksal yardım sağlanmaktadır. Ayrıca Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 18 inci maddesinde suça itilmiş çocuklar lehine bir takım hükümler de getirilmiştir.

3- Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 37 nci maddesinin (a) bendine göre “Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulamayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi, salıverme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.” Anayasamızın 17 nci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre, “Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.” Bugün yasalarımızda insanlık dışı cezalar bulunmadığı gibi yine insan haklarına aykırı muamelede bulunulmasına yasal olanak yoktur. Bu tür eylemler Kanunlarımızda ağır bir şekilde cezaî yaptırıma bağlanmıştır. (Bkz. TCK. m. 243)

Hukukumuzda idam cezası halen varlığını korusa da uygulamada TBMM tarafından bu cezaların infazına karar verilmediği için fiilen bu cezaların ortadan kalktığını söyleyebiliriz. Özellikle onsekiz yaşından küçük olanlar için idam cezası verilmesi yasal açıdan da mümkün değildir. Onsekiz ile onbeş yaş arasında olanlara idam cezası yerine 20 yıldan az olmamak koşuluyla ağır hapis (TCK, m. 55/1), onbir ile onbeş yaş arasında olanlara 15 sene ağır hapis cezası verilmesi gerekir. (2253 sayılı Kanun, m. 12/1)

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 37 nci maddesinin (b) bendine göre “Hiçbir çocuk yasadışı veya keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.” Bu kural “hiç kimse kesinleşmiş bir mahkeme kararı olmaksızın suçlu olarak kabul edilemez” şeklindeki temel insan hakları ve usul hukuku prensibinin doğal sonucudur. CMUK’un 104 üncü maddesinde 3842 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikten sonra sanıkların tutuklanma şartları ağırlaştırılmıştır. Ayrıca 2253 sayılı Yasada 15 yaşından küçük olan çocukların 3 yılı aşmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren fiillerinden dolayı tutuklanamayacakları açıkça belirtilmiştir. (m.19/2)

Diğer taraftan Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğine göre, “ Fiili işlediği zaman onbir yaşını bitirmemiş olanlar ile onbeş yaşını bitirmemiş sağır ve dilsizlere ceza verilmesi TCK ve Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile yasaklandığından bu kişiler suç nedeniyle yakalanamaz. Ancak fiil Kanunen bir seneden fazla hapis cezasını veya daha ağır bir cezayı gerektiren bir cürüm ise kimlik ve suç tespiti amacıyla yakalama yapılabilir. Kimlik tespitinden hemen sonra küçük serbest bırakılır. (m.18/a)” Aynı Yönetmeliğin 17 nci maddesine göre de “Gözaltına alınıp da serbest bırakılan kişi, yakalamaya konu olan fiil sebebiyle yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet Savcısının emri olmadıkça aynı fiilden dolayı bir daha yakalanamaz ve gözaltına alınmaz.”

Çocuk Sözleşmesinin 37 nci maddesinin (c) ve (d) bentlerinde de çocukların hangi koşullar altında tutukluluk hallerini ve cezalarını geçirecekleri düzenlenmiştir. Bu nedenle ülkemizde çocuklar için çocuk ıslahevleri adı altında ceza infaz kurumları kurulmuştur.

4) Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40 ıncı maddesinin 2 nci fıkrasının (a) bendine göre “... işlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem veya ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasanı ihlâl ettiği iddiası veya ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilemeyecektir.” Bu kural “kanunsuz suç ve ceza olmaz” şeklindeki temel hukuk ilkesinin bir ifadesi olup hem Anayasamızda hem de Ceza Kanunumuzda Cumhuriyetimizin ilk yıllarından itibaren kabul edilmiş bir ilkedir. Anayasamızın 38 inci maddesinin 1 inci fıkrasına göre, “Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan Kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suç işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.” Türk Ceza Kanununun 1 inci maddesine göre de “Kanunun sarıh olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile kimse cezalandırılmaz.” Görüldüğü gibi “ Kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesi hem Anayasamızda hem de Ceza Kanunumuzda tam anlamıyla yer almaktadır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40 ıncı maddesinin 2 nci fıkrasının (b) bendinde masumluk karinesi, savunma hakkı, çocuğun yakınlarına tutuklandığının veya gözaltına alındığının haber verilmesi, bağımsız mahkemeler tarafından yargılanması, bu yargılama sonucunda verilen karara karşı Kanun yollarına üst mercilerde başvurda bulunulabilmesi, ifadesi alınırken iradesini bozan etkilerden korunması, yargılandığı dili anlamaması halinde ücretsiz tercümandan yararlanması, kavuşturmanın her aşamasında özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmesi, düzenlenmiştir. Suça itilmiş çocuğa sözleşmede yer alan bu hakları tanıyan hükümler başta Anayasamız olmak üzere Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda ve Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinde yer almaktadır. Ancak daha önce de değindiğimiz gibi çocuk sayılma yaşının sözleşme uyarınca onsekiz olması gerekirken onbeş olması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

5) Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40 ıncı maddesinin 3 üncü fıkrasının (a) bendine göre “Ceza Yasasının ihlâli konusunda asgarî bir yaş sınırı belirlenerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü” öngörülmektedir. 2253 sayılı Yasaya göre onbir yaşından küçük olanların ceza ehliyetlerinin olmadığı kabul edilmektedir. (m.11/1).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin (b) bendine göre de bu çocuklar hakkında önlem alınabileceği belirtilmiştir. Aynı düzenleme 2253 sayılı yasada da vardır. (m.10)

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40 ıncı maddesinin 4 üncü fıkrasına göre “Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverilme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocukların durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak şekilde muamele edilmesi sağlanacaktır.” Bu madde ile paralel bir hüküm 2253 sayılı Kanunun 44 üncü maddesinde düzenlenmiştir.

D. ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖLEŞME İLE ÇOCUK YASASININ GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

Suç ve suçlu sadece usul yasalarıyla yargılanıp matematiksel cezalarla önlenecek bir olgu ve özne değildir. Hukuksal bir olay olduğu kadar aynı zamanda toplumsal bir olay da olan suç,

çoğu zaman çeşitli etkenlerin meydana getirdiği uygunsuz sosyal ortamların ürünüdür. Çünkü “ağaç yaş iken eğilir.” şeklindeki bir atasözümüzde de ifade edildiği gibi insanların çocuk yaşlarda eğitilmeleri, toplumsal değerlere bağlı uyumlu bir birey olarak yetiştirilmeleri daha kolaydır. Bu konuda da sözleşme önemli hükümler getirmektedir. Yasal olarak çocuğun suç işlemesinden sonra uygulanacak tedbirler açısından sözleşme ile uyumsuzluğun bulunmadığı yukarıda belirtmişti. Ancak itiraf etmek gerekir ki çocuklara suç işlemelerinden sonra uygulanacak tedbirler konusunda yasanın öngördüğü altyapı hâlâ oluşturulmamıştır. Bu nedenle de daha önce suç işleyen çocukların tekrar tekrar suç işleyerek önümüze geldiğini, yaşları büyüdüğü zaman da özgülüğü bağlayıcı cezalara çaptırıldıklarını gözlemlemekteyiz.

Şu ana kadarki açıklamalarımızdan uygulamadaki eksikleri bir yana bırakırsak çocuk sözleşmesi ile mevzuatımız arasında temelde bir uyumluluk olduğunu dolayısıyla yasalarımızın birkaç istisna dışında sözleşmedeki standartları aşağı yukarı yakalamış olduğunu söyleyebiliriz. Ancak unutmamak gerekir ki Türkiye, Birleşmiş Milletlere üye olan devletler arasında insan hakları açısından vasat bir üçüncü dünya ülkesi değildir. Kendisine batılı gelişmiş toplumların insan hakları standartlarını hedef almış ve bu standartları devlet politikası olarak uygulayacağını taahhüt etmiş bir ülkedir. Bu nedenle kendimizi dünya devletleriyle kıyasladığımızda olumlu bir tablo görebiliriz ama bunu yeterli kabul etmemek ve ülkemizdeki çocukların, haklarının en üstün standartlarına layık olduğunu düşünerek bu konuda çalışmak gerekmektedir. Avrupa’da ilk çocuk mahkemelerinin bu yüzyılın başında kurulmaya başlandığını düşünecek olursak alınması gereken mesafenin ne kadar uzun olduğu konusunda bir fikir sahibi olabiliriz.

E. SUÇA İTİLMİŞ ÇOCUKLAR İÇİN BİR PROJE

Diğer insan hakları sorunları gibi çocuk haklarıyla ilgili sorunların da yalnızca yasa yapmakla çözülemeyeceği gerçeğini iyi anlamak gerekmektedir. Nitekim 2253 sayılı Kanunun yürürlüğü girdiği 1982 yılından bu yana Kanunla emredilen yerlerde çocuk mahkemeleri birkaç istisna dışında kurulmadığı gibi Kanunda öngörülen tedbirlerin uygulanacağı kurumlar da ihdas edilememiş, öngörülen altyapı oluşturulamadağı gibi bu konuda çaba da gösterilmemiştir. Ancak bu olanaksızlıklara rağmen uygulamacı bir çözüm yolu bulabilir. Bu bağlamda Çanakkale Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından uygulanmaya başlanan “Suçlu Çocukların Yeniden Sosyalleşme Projesi” Türkiye’de ilk olma özelliği itibarıyla başarılı bir atılımdır. Bu projeyi yürüten toplum merkezinde suça itilmiş çocuklara ve ailelerine yardım edilmekte, onların topluma kazandırılması için uzmanlar çalışmaktadır. Ayrıca bu proje kapsamında ceza mahkemelerinin talepte bulunmaları halinde 2253 sayılı Yasanın 20 nci maddesine göre inceleme yapılabilir. Toplum merkezinin hizmet bölgesinde ikamet eden 11-18 yaş döneminde suç işlemiş çocuklar ve onların aileleri bu projenin hedef kitlesini oluşturmaktadır. Bir çocuğun suç işlediği adliye tarafından toplum merkezine bildirilmekte ve en kısa süre içinde toplum merkezinde çalışan uzmanlar tarafından suça itilmiş çocuk ve ailesi ile görüşülerek çocuğun rehabilitasyonu için gerekli çalışmalara başlanılmaktadır ve gerektiğinde çocuğun ailesine maddî ve manevî destekte de bulunmaktadır. Suça itilmiş çocuğun yeniden sosyalleşme sırasında adliye ile de işbirliği yapılmaktadır.

Türkiye’de suça itilmiş çocuklarla ilgili normal adli işler dışında yapılan bir çalışma yoktur. Suç işleyen çocuklar 2253 sayılı Yasanın 10 uncu maddesinde öngörülen kurumların halen oluşturulmaması nedeniyle işledikleri suçun anlam ve sonuçlarını kavrayamayacak durumdaysalar mahkeme tarafından velilerine teslim edilmekte diğer bir anlatımla suç ortamına geri gönderilmektedirler. Çocukların işledikleri suçun anlam ve sonuçlarını

kavrayabilecek durumda olmaları halinde ise onlara sadece hapis veya para cezası verilebilmektedir. Mahkemelerin bu konuda başka türlü tedbir uygulama olanakları da yoktur. Kısaca özetlenen bu sistem içerisinde çocuk, işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayacak kadar büyüünceye kadar birkaç kez üstelik mahkeme kararıyla veliye teslim edilerek suç ortamına itilmekte, suç ortamına itilen çocuktan ise suç işlememesi beklenmektedir. Çocuğu ailesinin mi? arkadaşlarının mı? ya da yanında kaldığı herhangi bir kimsenin suça itmiş olduğu, çocuğun suç işlemesinin ardında yatan sebepler hiç araştırılmamaktadır. Diğer taraftan suç işleyen çocuğun suç ortamından kurtulması için ona el uzatılmamakta, kötü sosyal koşulların vahşi ortamına terkedilmektedir.

Suçta itilmiş çocukların topluma kazandırılması için Türkiye'nin bir politikasının olmaması büyük bir eksiklikler. Bu eksikliğin giderilmesi için her ilde Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı "Suçta İtilmiş Çocukların Topluma Kazandırılması Merkezi" kurulmalıdır. Bu merkezde yeterli sayıda sosyal hizmet uzmanı, pedegog ve psikolog çalıştırılmalıdır. Bu merkezin çalışma ilkeleri şu şekilde olmalıdır.

- 1- Suçta itilmiş çocukların yeniden sosyalizasyonu için yapılan tüm çalışmalarda çocuk haklarına saygı gösterilmelidir.
- 2- Kendileri ile ilgili yapılacak tüm çalışmalarda suçta itilmiş çocukların ve ailelerin istekleri dikkate alınmalıdır.
- 3- Çocuğun suç işlemesinden dolayı toplumdan dışlanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır.
- 4- Toplumda suçta itilmiş çocuklara karşı sorumluluk duygusu geliştirilmelidir.
- 5- Diğer gönüllü ve resmî kuruluşlarla koordinasyon sağlanarak çalışma yürütülmelidir.
- 6- Adalet Bakanlığı, sosyal hizmetlerden sorumlu Bakanlıkla işbirliği yaparak olabildiğince Cumhuriyet Başsavcılıklarının da Suçta İtilmiş Çocukların Topluma Kazandırılması Merkezi'ne yardımcı olmasını sağlamalıdır.
- 7- Çalışmalarda özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmelidir.

S O N U Ç

Toplum olarak çocukların suç işlememeleri için gerekli sosyal, ekonomik, eğitsel politikaların ciddi şekilde saptanarak, kararlılık içerisinde uygulanmasına çalışılması gerekmektedir. Bu konuda sadece kamu kuruluşlarına değil, bugünkü çoğulcu demokrasinin tanımına uygun olarak toplumun her kesimine önemli görevler düşmektedir. "Zaman ve koşulların elverdiği en etkili tedbirlerle bir suçun önlenmesine çaba gösterilmemişse o suçun cezalandırılması haklı görülemez" şeklindeki Beccari'nin sözüne katılmamak mümkün değildir. Özellikle suçlunun bir tanımının da "başkasını hesaba katmayan kişi olduğu" dikkate alındığında çocukları hesaba katmayan bir toplumun da çocuklara karşı suç işlediğini söylemekte herhangi bir yanlışlık göremiyorum.